

Kristofer Lehmkuhl Forelesning 2004

«Kampen mot korrupsjon -
fra utopi til virkelighet.»

av

Eva Joly

Spesialråd i Justis- og politidepartementet

Kristofer Lehmkuhl Forelesning
Norges Handelshøyskole

Bergen 24. september 2004

ISSN 0452-7208

Statsråd

KRISTOFER LEHMKUHL

(1855–1949)

var en utrettelig forkjemper for Norges Handelshøyskole. Kanskje mer enn noen annen har han æren av at NHH ble opprettet, og helt til sin død fulgte han virksomheten med en aldri sviktende interesse. Han er derfor med rette blitt kalt «Høyskolens far».

Norges Handelshøyskole har villet hedre Kristofer Lehmkuhls minne ved å knytte hans navn til en årlig forelesning for studenter, faglig stab og inviterte gjester.

Forelesningen holdes så nært som mulig opptil Kristofer Lehmkuhls fødselsdag den 26. september.

Innledning

Vi lever i en verden hvor adgangen til, og utvinningen av, oljeresursene er avgjørende for den økonomiske vekst. Vi kan jo lure på om statsråd Lehmkühl ville ha sittet i den første norske selvstendige regjering etter en fredelig Unionsoppløsning i 1905, om vi hadde funnet oljen i 1900.

Oljesektoren er en utsatt sektor og har sterke bånd til korrupsjon. Jeg skal i dette foredraget se på hvordan korrupsjonens historie delvis er oljens historie, og hvordan korrupsjonen er en del av hvitvaskingsproblematikken.

De fleste av dere som er tilstede, har allerede hørt mange innlegg om viktigheten av kampen mot korrupsjon. Som den svenske ambassadøren sa til meg under en lunsj i Wien mens vi forhandlet FN konvensjonen mot korrupsjon: «Er du ikke lei av alt dette pratet om korrupsjon?» På tross av alle foredrag, bøker og forhandlinger tror jeg det fremdeles finnes et utforsket felt av de strategiske konsekvenser av at vi i dag ikke har oversikt og kontroll over pengestrømmene. Men veien vi har lagt bak oss er allerede lang. Vi skal først se på den, før vi ser fremover.

Kjært barn har mange navn

At makten og pengene har funnet hverandre er selvfølgelig en svært gammel historie. På 1600-tallet skrev kardinal Jules Mazarin i «Le Breviaire des politiciens» at det «å gi og sørge for gaver» er en del av politikernes oppgaver. Ludvig den 14.'s intendant, Colbert, en av merkantilismens teoretikere, samlet seg en formue på 5% av kongerikets budsjett. Det samme gjorde Fouquet, som bygget slottet Vaux le Vicomte hvis glans kan beundres av turister i dag. De fikk begge bonusbeløp fra bedriftene. Bestiktelser var forbudt på 1600-tallet i Europa. I 1661 førte Ludvig den 14. sak mot overintendant Fouquet, som ble fengslet. Den italienske finansmannen Bellinzani ble straffeforfulgt i 1680, for å ha gitt Colberts assistent penger.

Praksisen med skjulte provisjoner er like gammel som verdenshandelen. Samuel Pepys, første admiralitetsslord i Storbritannia (1633-1703) mente at en bestikkelse kunne godtas bare den ble sneket diskret «under bordet» (dessous de table). Røde konvolutter i Kina, baksjisi i de arabiske landene, matabisi i Sentral-Afrika, payola på Filippinene, promina i Latin-Amerika - korrupsjonen har utallige navn.

Utviklingen av korrupsjon i USA og Europa

En rekke store industriformuer har en dunkel opprinnelse. I USA dominerte industri- og finanskjempene, også kalt «røverbaronene», både økonomien og politikken i forrige århundre, som for eksempel historikeren Howard Zinn påpeker det.

Den europeiske politiske historie har vært preget av stadig tilbakevendende politisk-økonomiske skandaler som kan gi et feilaktig inntrykk av at de affærene som bekymrer oss i dag, er av samme slag: uunngåelige, men marginale uhell som ligger innbakt i menneskenaturen. Men om man ser på beløpene, blir inntrykket et helt annet. Hele Panamaskandalen, den største politisk-økonomiske skandale de fem franske republikkene hadde sett, som angikk 100 medlemmer av nasjonalforsamlingen og ministere som var blitt betalt for å stemme for et lån til utbygging av kanalprosjektet, beløp seg bare til 13 millioner euro, omregnet i vår pengeverdi.

Med globaliseringen har vi skiftet målestokk. Dagens storkorrupsjon er ikke individuell, den er systemisk. Beløpene det gjelder er ikke lenger marginale.

Hva er storkorrupsjonens utgangspunkt?

La oss først se på energikrisen. I 1973 ble oljeprisen firedoblet. De europeiske land og USA levde med kroniske handelsunderskudd. I 1977 ble det tillatt i Frankrike, og snart i alle europeiske land, å betale bestikkelser til utenlandske offentlige tjenestemenn. Eufemistisk ble bestikkelsene kalt kommisjoner. Det var lovlig å bestikke statsoverhoder, deres ministere og underordnede nedover på rangstigen, for å selge varer, for å forsøke å få handelsbalansen i likevekt. Det var også en måte å selge dårlig teknologi på, man unngikk å utsette seg for den konkurransen man kanskje ikke tålte. Disse utbetalingene var fradragsberettiget i skatten.

Systemet var følgende: Ved å oppgi beløpet til tollvesenet var det mulig å betale det i utlandet, uten kontroll, uten mulighet for revisor til å «sirkulere» eller kryssjekke. Bl.a. Elf-saken har klart demonstrert at når utbetalingene er anonyme og uten kontroll, så er ikke mottakeren alltid den man tror. Man finner fort opp «returkommisjonene». Jeg betaler deg i dag på mitt firmas regning 100 millioner USD. Du betaler tilbake på denne konto 20 millioner USD, og derifra drypper det på alle. Partifeller, venner, familie, elskerinne,

men også motstandsbevegelsene i ressurslandene, hvem vet? Det er lurt å sikre seg deres støtte, om de skulle vinne fram.

Det var også et vitalt behov å selge til OPEC-landene, for å kunne ta igjen med venstre hånd det man hadde gitt med høyre. Økonomisk teori har ikke klart nok belyst hvordan denne situasjonen brakte fram en ny gruppe økonomiske aktører, nemlig mellommennene. OPEC-landene kjøper våpen, kjernefysiske anlegg, store byggekontrakter og banktjenester. Summene det gjaldt var av et slikt omfang at ingen hindring måtte få stanse handelen med oljedollarene. Det er også interessant å merke seg at disse kontraktene, innbefattet kommisjoner på opp til 40% var «Cofacable», det vil si at de fikk statens garanti mot eventuell svikt fra kundenes side. Denne garantien dekket også betalingen av mellommennenes tvilsomme kommisjoner. Det er bemerkelsesverdig at i perioden 1980 – 2000 var det årlig i gjennomsnitt 10 milliarder FFR i ikke-honorerte kontrakter. Dette har vært en pengemaskin av diskret overføring av midler fra det offentlige til det private - 200 milliarder FFR. For å gi et eksempel var det Coface som betalte de kjernefysiske våpnene til Irak som Frankrike solgte dem mens landet førte krig mot Iran. Underskuddet var på 14 milliarder FFR da embargoen begynte.

Et annet kjent eksempel på kommisjon på våpensalg er de bevæpnede franske fregattene som ble solgt til Taiwan. Denne saken er ennå ikke pådømt, men jeg bare minner om at Frankrikes forhenværende utenriksminister Roland Dumas opplyste til Le Figaro, at det hadde vært betalt flere milliarder i bestiklinger på denne kontrakten. Beløpet hadde blitt oppgitt til tollvesenet og til skattemyndighetene. De var stemplet «militærhemmelighet». Etterforskningen pågår.

Slik var verden ennå i begynnelsen av 90-årene.

Tilsynelatende ulik strategi i Europa og USA

Samtidig med at europeerne legaliserte korrupsjonen i internasjonal handel, tok amerikanerne den motsatte veien. Etter Lockheed skandalen i 1976 hvor det kom for en dag at Lockheed Aircraft hadde betalt embetsmenn i Nederland, Japan, Tyskland og Italia for at de skulle kjøpe Lockheed fly, kriminaliserte USA korrupsjon av utenlandske embetsmenn i «The Federal Corrupt Practices Act». I virkeligheten påstår konkurrentene at den amerikanske korrupsjonen aldri har holdt opp, men at det er filialene som er

etablert i skatteparadisene som betaler. Som vi vet, så har amerikanske myndigheter subsidiert amerikansk industri ved å tillate overføring av overskuddet til skatteparadiser. Disse filialene, kalt Foreign Sales Corporations (FSC) utgjør fundamentet til de okkulte amerikanske utbetalinger. Det bør her nevnes at den 30. august 2002 gav WTO europeerne rett til å skattelegge import fra USA med 4 milliarder USD for å straffe den urettmessige subsidieringen av amerikansk industri som bruken av FSC utgjorde. Man har regnet ut at for eksempel for Boing så utgjorde bruken av FSC mellom 1 og 2 milliarder USD i urettmessig støtte fra 1995 til 2000. Mange amerikanske firmaer er blitt tatt for korrupsjon, men systemet med «plea bargain» gjør at det er vanskelig å få eksakte statistikker.

Gjenoppbyggingen av de tidligere kommunistiske land: Et korrupsjonseldorado

Gjenoppbyggingen av de tidligere kommunistiske land medførte store offentlige kontrakter og privatiseringsprosjekter. Infrastruktur skulle bygges opp: Energi, motorveier, jernbaner. Alt dreide seg om offentlige innkjøp. EU har bidratt med flere titalls milliarder euro siden muren falt. Beløpet er større enn Marshallhjelpen til Europa etter andre verdenskrig. Disse bidragene har ikke hatt den forventede økonomiske effekt, blant annet fordi en del har havnet i feil lommer. Vest-Tyskland har bidratt alene med 1 250 milliarder euro til Øst-Tyskland, uten at det har klart å skape en bærekraftig økonomi. Dette ble fastslått på Lancaster House Ministerial Conference i London, 25. november 2002, hvor justisministere fra mer enn 50 land deltok, sammen med representanter fra de europeiske institusjoner, multilaterale institusjoner, NATO og Stabilitetspakten. Det ble nødvendig av makroøkonomiske grunner å gjøre noe. Før 1996 ble ordet korrupsjon ikke nevnt eller brukt innen internasjonale institusjoner eller instrumenter.

Mani Pulite i Italia

I 1992 startet dommerne i Milano operasjonen Mani Pulite (rene hender). Operasjonen kastet lys over den omfattende korrupsjonen som rammet det italienske partisystemet. Etterforskningen gjaldt i utgangspunktet en fremtredende sosialist som ble grepet på fersk gjerning i korrupsjon, men den avslørte at bruken av smøring var allment utbredt ved tildeling av kontrakter med det offentlige. Provisjonene utgjorde mellom 10 og 20 % av verdien av hver

kontrakt. Over en 10 års-periode medførte operasjonen at 5 000 personer ble siktet. Av disse var 338 medlemmer av nasjonal-forsamlingen, 873 var bedriftsledere og 1 373 statsansatte. 3 200 personer ble stilt for retten. Domsfellelesprosenten var på mer enn 90 %.

Elf-saken i Frankrike

Den 5. juli 1996 varetoksfengslet jeg Loïk Le Floch Prigent, leder i Elf, Frankrikes største selskap, mistenkt for korrupsjon. Han ble dømt, syv år senere, til lovens strengeste straff. Siden 1993 har mer enn 900 franske folkevalgte vært gransket, 34 statsråder eller statssekretærer. Mange er dømt. Frankrike har i dag (september 2004) en kulturminister, Renaud Donnedieu de Vabre, som er dømt for hvitvasking av fem millioner FFR. Maktens toleranse for økonomisk kriminalitet er stor, som de franske og italienske eksemplene viser.

Økt erkjennelse av de makroøkonomiske konsekvenser av korrupsjon

I oktober 1996 tok Verdensbankens president James D. Wolfensohn opp temaet korrupsjon i anledning bankens årlige møte i Washington. Han understreket at korrupsjon er en fornærmelse mot verdens fattigste, en handling som kanaliserer pengene til de rikeste, gjør alle tjenester dyrere, lager forstyrrelser i anvendelsen av fellesformuen og gjør at de utenlandske investeringene uteblir.

I juli 1977 forandret Det internasjonale pengefondet på sine bistandskriterier. De advarte Argentina om at all ny hjelp ville i tillegg til de vanlige økonomiske kriterier også bli underlagt kravet om fremdrift i utdannelsesektoren, i helse og skatt og i kamp mot korrupsjonen. Vi vet jo, dessverre for Argentina, at disse anmodningene ikke ble fulgt, men det som er interessant her, er at det blir et nytt kriterium for lån. Det demonstrerer også at reglene ikke er nok, det er implementeringen og kontrollen som teller.

Det var også på denne tiden at medlemmer av Verdensbanken gikk ut av banken og startet organisasjonen Transparency International. Peter Eigen var en av disse. Han ble TIs første leder. De hadde den gode ideen som også har sikret dem en stor mediesuksess, nemlig å publisere en rangering av de mest korrupte land i verden,

etter «persepsjonsmetoden». De har i dag et nettverk som dekker mer enn 90 land og som har en betydelig påvirkningskraft på opinionen.

Utviklingen av internasjonale konvensjoner

Samtidig startet forhandlingene i OECD, på initiativ fra USA, for å utarbeide en internasjonal konvensjon mot bestikkelse av utenlandske offentlige tjenestemenn i internasjonale forretninger. Konvensjonen ble undertegnet av 21 land den 21. november 1997, og er pr. 10. mars 2004 ratifisert av alle de 30 medlemslandene og av fem land som ikke er medlemmer: Argentina, Brasil, Bulgaria, Chile og Slovenia.

Denne konvensjonen er ikke populær i Frankrike. «Vi har skutt oss selv i foten», sier mange franske ledere. De understreker at det hele er en manøver av amerikanerne fordi de tror at europeerne tar kontrakter fra dem ved korrupsjon. I lovforslaget som den franske regjeringen presenterte to år senere, foreslo artikkel 2 at de korrupsjonskontrakter som allerede var inngått, kunne fortsette å bli honorert! Etter mye diskusjon ble den nye loven som kriminaliserer korrupsjon vedtatt uten overgangsregler i februar 2000.

Senere kom EUs konvensjon mot korrupsjon av EUs tjenestemenn i juni 1997, og Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon som ble undertegnet 4. november 1998. Det finnes dessuten flere regionale konvensjoner, som for eksempel den Inter-Amerikanske konvensjonen av 29. mars 1996. I desember 2003 undertegnet endelig over 100 stater FNs konvensjon mot korrupsjon.

Det er et stort framskritt at det finnes en global anti-korrupsjonskonvensjon som allerede er undertegnet av så mange land i verden. Det vil sette en stopper for det vi så i den franske Domez Nigeria saken, hvor påvist korrupsjon av 400 millioner FFR utbetalt til nigerianske ledere ikke ble pådømt, fordi den nigerianske filialen ikke var underlagt OECD-konvensjonen. (Beslutning om ikke å rettsforfølge etter fullført etterforskning, «non lieu juge d'instruction Evelyn Picard», Paris, februar 2000)

Med undertegnelsen av FN-konvensjonen har verdenssamfunnet gått den juridiske veien i kampen mot korrupsjon nesten til ende. Det gjenstår å utforme detaljreglene i det dertil egnede forum «Conference of the parties», hvilket vil bli gjort innen få år.

Tiltak mot korrupsjon i Norge

Norge har ratifisert OECD-konvensjonen og Europarådskonvensjonen. De nødvendige lovforandringer vil bli foreslått i løpet av 2005 for å gjøre det mulig for Norge å ratifisere FN-konvensjonen. I regjeringens handlingsplan mot økonomisk kriminalitet er det bestemt at det innen vårsesjonen 2005 skal anmodes om Stortingets samtykke til ratifikasjon av konvensjonen. I handlingsplanen listes en rekke tiltak som vil gjøre Norge bedre rustet til å avdekke og forfølge korrupsjon og annen økonomisk kriminalitet.

Norge har et nytt regelverk mot korrupsjon i straffelovens § 276 a, b, og c. Strafferammen for grov korrupsjon er 10 år. Hvis den økonomiske fordelen er på mer enn 75 000 kroner kan forholdet etter omstendighetene anses som grovt. Straffebestemmelsen rammer korrupsjon i både offentlig og privat sektor og både den som gir og den som tar imot bestikkelser. Den rammer også nordmenn som gir eller tar imot bestikkelser i utlandet.

I likhet med de andre europeiske land har vi gått fra et stadium hvor korrupsjon var en godtatt forretningsform, til et stadium hvor det er en av de alvorligste forbrytelser man kan begå, både personlig og på vegne av firmaet. I mange land kan foretaket straffes – også i Norge. Den strengeste foretaksstraffen er i mange land nedleggelse av firmaet, en form for dødsstraff for legale personer.

I mars 2004 tok Det internasjonale pengefondet ansvaret for evalueringen av medlemslandenes implementering av anti-hvitvaskingsreglene, slik de er anbefalt av FATF (Financial Action Task Force). Det juridiske arbeidet har vært svært effektivt og mobilisert mange gode krefter. Men har det forandret på praktiseringen av korrupsjon? Hva forteller et fort blikk ut i verden oss om korrupsjonstilstanden?

Riggs Bank skandalen

Den 15. juli 2004 la senatet i USA ved sin permanente etterforskningskomité bestående av Norm Coleman og Carl Levin frem en rapport, kalt «Money Laundering and Foreign Corruption: Enforcement and Effectiveness of the Patriot Act. Case Study involving Riggs Bank». Denne kommisjonen utmerket seg i 1999 med studiet av hvitvasking i Citibank, og deres rapport var nyttig i Elf-saken. De påviste at Gabons statsoverhode Bongo, hadde konti i Citibank med transaksjoner i 100 millioner USD klassen. Hvor tror

bankene at statsoverhodenes penger kommer fra? I denne nye rapporten har granskningskommisjonen funnet to kritikkverdige forhold: Bestyrelsen av Augusto Pinochets formue og forbindelsene til Ekvatorial-Guinea.

La oss først se på hvordan banken bestyrte formuen til Pinochet. Fra 1994 til 2002 hadde den forhenværende chilenske presidenten mellom 4 og 8 millioner USD på seks konti. Riggs Bank tok kontakt med Pinochet mens han var arrestert i UK og hjalp ham med å skjule midlene for justisapparatet. De hjalp ham med å sette opp et komplisert nettverk av bekvemmelighetsselskaper og åpnet konti i disse selskapenes navn for å skjule at den egentlige eier var Augusto Pinochet. De overførte 1,6 millioner USD fra London til USA mens Pinochet satt i varetekt i London. De brukte Riggs Banks egne konti for å skjule at det egentlig var Pinochet som opererte. De utleverte ham mer enn 1,9 millioner USD i kontanter i Chile. De skjulte Pinochet-kontiene for bankenes kontrollorgan: The Office of the Controller of the Currency (OCC). De svarte ikke på OCCs spørsmål. I 2002 oppdaget OCC eksistensen av disse kontiene, men de initierte ingen anmeldelse. I juli 2002 instruerte den ansvarlige for kontrollen av Riggs Bank i OCC inspektørene sine om at rapporten ikke skulle omtale Pinochet kontiene. Dette var en svært uvanlig instruks. En måned senere, ble den ansvarlige OCC inspektøren ansatt i Riggs Bank....

La oss så se på bestyrelsen av Ekvatorial-Guinea kontiene: Fra 1995 til 2004 administrerte Riggs Bank 60 konti for Ekvatorial-Guineas regjering, embetsmenn og deres familier. I 2003 var Ekvatorial-Guinea kontiene den største forretningsforbindelsen til banken. De samlede beløpene på kontiene varierte på samme tidspunkt fra 400 til 700 millioner USD. Banken fant ingen grunn til å anvende anti-hvitvaskingslovgivningen på disse kontiene. De tillot et stort antall mistenkelige transaksjoner uten å sende inn en eneste melding til hvitvaskingsenheten. Banken bestyrte et stort antall konti for presidenten, hans kone, og andre familiemedlemmer. Ved et anledninger godtok banken innskudd av 3 millioner USD i cash.

Riggs Bank åpnet også konti for Ekvatorial-Guineas regjering som skulle ta imot utbetalinger fra oljeselskapene som arbeider i dette landet. Disse kontiene kunne brukes med to signaturer, presidenten og en av de følgende:

- hans sønn eller nevø
- ministeren med ansvar for naturressurser
- finansministeren

På denne måten ble mer enn 35 millioner USD overført fra regjeringens konto til to ukjente selskaper som hadde konti i ikke kooperative territorier. Kontrollkomiteen fant grunn til å tro at i hvert fall ett av disse selskapene var direkte kontrollert av presidenten. Da banken ba om flere opplysninger i 2004, nektet presidenten å gi dem.

Ledelsen i Riggs Bank var fullt klar over hvis konti de bestyrte. De traff både presidenten og offisielle representanter flere ganger. De godtok at den bankansatte som hadde ansvaret for disse kontiene ble en venn av president Teodore Obiang, involverte seg i business med ham og hadde signatur alene på fondsforvaltningskontoen til Ekvatorial-Guineas regjering. Manageren oversendte én million USD til et selskap i en annen bank, Jadini Holding, som tilhørte hans egen hustru. Riggs Bank nektet først å samarbeide med Senatets kontrollkomité. Siden skjulte de halvparten av kontiene, skjulte korrespondanse og elektronisk post.

Ekvatorial-Guinea er et lite land. 481 000 innbyggere. Gjennomsnittlig levealder er 49 år, BNP er på 2,6 milliarder USD. Følgende selskaper arbeider i Ekvatorial-Guinea: Chevron Texaco Corp, CMS Energy Corporation, Marathon Oil, Devon Energy Corp, Exxon Mobil Corp. De største er Exxon Mobil, Hess og Marathon. Oljeselskapene har betalt inn store beløp og har hatt forretningsforbindelser med Ekvatorial-Guineas tjenestemenn, deres familiedlemmer, eller selskaper disse personene kontrollerer. Det er lite offentlig innsyn i disse operasjonene.

Ekvatorial-Guineas embetsmenn dominerer store deler av landets økonomi og fremstår som uunngåelige for den som ønsker å gjøre business der. President Teodore Obiang kontrollerer byggeindustrien, kjøpesentrene og hotellindustrien. Presidentens sønn dominerer tømmerindustrien. Ekvatorial-Guineas president og hans hustru eier store deler av landområdene som de leier eller selger til internasjonale selskaper. Bunken ble nådd i september 2004 da Marc Thatcher ble arrestert mistenkt for å ha planlagt et statskupp i Ekvatorial-Guinea.

Andre store skandaler fra 2003/2004 illustrer at korrupsjonen er allment utbredt: Jeg nevner først FNs Olje mot Mat-program i Irak som strakte seg fra 1996 til 2002, og som gjorde det mulig for Saddam Hussein å legge seg opp et tosifret antall milliarder USD. Dette skulle ikke ha vært mulig i et system som sentraliserte alle inn- og utbetalinger gjennom en FN-overvåket konto og som kontrollerte alle inngåtte kontrakter. Svært mange må ha sett

gjennom fingrene med en plutselige berikelse hos enkeltpersoner. Riksrevisjonen i USA etterforsker saken. Det gjør også FNs eget internorgan, Office of Internal Oversight Services (OIOS).

Videre nevner jeg Halliburton-saken fordi den illustrer det nære forholdet mellom USAs visepresident Dick Cheney, forhenværende leder av Halliburton og oljeselskapets gode kontakter med Pentagon. Pr. i dag pågår det en etterforskning av en overfakturering av US Army av Halliburton på 61 millioner USD på salg av bensin til den amerikanske hæren i Irak. Det etterforskes også på omgåelse av sanksjonene mot Iran og Libya av Halliburton ved hjelp av selskapets skatteparadisfilial på Cayman Island. En av mine kolleger i Paris, Renaud Van Ruymbeke, etterforsker mistanke om korrupsjon på 180 millioner USD betalt til nigerianske tjenestemenn i anledning byggingen av Bonny-Island Gasskomplekset i Nigeria fra 1995 til 2002, gjennom en felles filial av Halliburton og Technip, selv filial av Elf. Mellommannen som betalte ut korrupsjonspengene, gjennom et offshore selskap i Gibraltar, advokaten Jeffry Tesler, er også mistenkt for å ha betalt returprovisjoner. Halliburton er også under etterforskning av børskommisjonen i USA for å ha lagt fram oppblåste regnskap.

Disse sakene illustrerer hvor utbredt korrupsjonen er og hvilke kolossale beløp den gjør det mulig å tilegne seg.

Sammenhengen korrupsjon - hvitvasking

Vi ser også gjennom Obiang-eksemplet i Ekvatorial-Guinea at korrupsjon og hvitvasking er nøye forbundet. Om det ikke fantes effektive hvitvaskingsmuligheter, så ville korrupsjonen bli mindre attraktiv. Det er fordi det finnes banker som er villige til å oppbevare Dos Santos formue, Saddams formue og bestyre dem, at korrupsjon i milliardklassen kan skje. Ofte er kundebehandleren i finansinstitusjonen bestukket for ikke å anvende de internasjonale reglene. Det er derfor ikke mulig å skille kampen mot korrupsjon fra kampen mot hvitvasking. Ved å gjøre hvitvaskingsreglene effektive og sikre at de er implementert, vil man også redusere korrupsjonen.

En måte å lese korrupsjonens utbredelse på er å se at de store vestlige firmaene, for å sikre seg fordelaktige kontrakter, har vært villige til å betale røverstatsoverhoder og røverregjeringsmedlemmer, det de ville, der de ville. Der de ville, var ofte på konti i våre europeiske banker, i de europeiske velrenommerte finanssentre: City i London, Paris, Geneve, Lausanne, Zurich, Vaduz,

Monaco, men også Gibraltar, Isle of Man, Jersey. Man vant da ved alle bord: billigere og sikrere ressurser til firmaet og derved også til de vestlige land. I forbifarten satte man ned store personlige sugetør i disse pengestrømmene som gjorde det mulig å berike seg og sine venner.

Den fryktelige familiehemmeligheten er at korrupsjonen har tjent vesten, på bekostning av utviklingslandenes befolkning. Det er derfor logisk og nødvendig at alle som er involvert i fattigdomsbekjempelse tar fatt i korrupsjonskulturen. Men vi står overfor et nytt paradoks. Det er ikke sikkert at korrupsjonen sikrer Europa og USA de sjeldne ressursene i framtiden. Vi er ikke lenger de eneste aktørene. Russland, Kina, Sørøst-Asia og India vil innen kort tid være større aktører enn oss. Mange viktige aktører i disse landene vil være villige til å korrumpere. Situasjonen som da oppstår er ukontrollerbar for oss og uakseptabel. Det er enda en grunn til at korrupsjonen må til livs nå.

Jeg tror at dette er et strategisk mål også på grunn av verdens oljesituasjon i dag, hvor det ikke er plass til de tilfeldige løsninger som korrupsjonen fører med seg. Som alle vet pumpes det i dag 82 millioner fat pr. dag, som dekker 40 % av verdens energibehov. I dag er prisen nærmere 50 USD fatet, ikke bare på grunn av usikkerheten i de store produksjonslandene, men fordi OPEC-landene allerede produserer 96% av sin kapasitet. G8-landene har bedt Saudi-Arabia om å øke sin produksjon med to millioner fat (til OPEC-møtet den 15. september 2004) som tilsvarer økingen av behovet i 2004. I 2025, om man regner med en vekst i verdensøkonomien og en forutsigbar øking i etterspørselen i utviklingslandene, vil man trenge 120 millioner fat pr. dag. For å produsere denne kvantiteten trengs der enorme investeringer, i titalls trillioner USD-klassen. Halvparten av disse investeringene må foretas i Afrika, i delvis tribale samfunn med en sterk korrupsjonskultur.

Hva må gjøres?

- Avskaffe immunitet for statsoverhoder når det gjelder etterforskning av økonomisk kriminalitet.
- Anse at det er en like alvorlig forbrytelse som forræderi.
- Gjøre det obligatorisk for alle børsnoterte selskaper å oppgi hva de betaler, i en konsolidert geografisk form, slik at alle lett kan lese hva Exxon Mobil, Hess og Marathon betaler i anledning forretninger med Ekvatorial-Guinea og Cayman Island. Norske selskaper vil bli forpliktet til å gjøre det, i henhold til Regjeringens handlingsplan mot økonomisk kriminalitet (juni 2004).
- Implementere FATFs nye anbefalinger når det gjelder PEPS - «politically exposed persons». Hvert land definerer sine spesielt utsatte personer for korrupsjon. Ingen av disse personene eller deres nærmeste skal kunne åpne konti i andre land uten at denne kontoen godkjennes og overvåkes av en senior i banken. Beløp som transitterer på deres konti skal kunne forklares.
- Lage lister med PEPSer er allerede business. En av verdens største banker, UBS som har fem millioner kunder arbeider med en liste på 400 000 personer som må spesielt overvåkes. De anslår at hvert land har ca. 2 000 PEPSer.

Ved å gjennomføre dette systemet har vi tatt inn over oss historiens lærdommer: Mobuto, Marcos, Bhutto, Fujimori, Abacha, Dos Santos, Bongo, Obiang....

Ved å kjempe for at den egentlige eier av et selskap, truste og andre juridiske konstruksjoner skal være kjent, ved å kjempe for og oppnå at intet territorium skal være utenfor fellesskapet når det gjelder internasjonalt rettsamarbeid, sikrer vi vår egen fremtid, både når det gjelder kampen om ressursene og kampen mot terrorismen.

Vi må unngå at fremdriften i antikorrupsjonsarbeidet stagnerer og havner tilbake på festtalenivå. Man ser i verden i dag at de fleste land har undertegnet konvensjoner og laget antikorrupsjonslover. Man ser også at det ikke er nok og at plyndringene pågår i all ustraffenhet, som i Angola. Eller Ekvatorial-Guinea.

Våre åpne tillitsbaserte demokratiske samfunn er konfrontert med former for kriminalitet som benytter seg av sårbarheten som åpenheten gir.

Paradokset ligger i at bekjempelsen av denne kriminaliteten er nasjonalstatens ansvar som bare kan foregå innenfor statens grenser, mens de kriminelle nyter rett til fri forflytning av penger og seg selv, i en verden uten grenser.

Tradisjonell kriminalitetsbekjempelse har kommet til kort overfor den globaliserte finansverdens muligheter. Vi må derfor skifte fokus og se på resultatet av denne kriminaliteten: Uforklarlige formuer. Banksekretessens tid er forbi og må erstattes med meldeplikt-systemet slik det er utarbeidet i FATF. Det skal være mulig å spore pengene på tvers av landegrensene. I dag er det teknisk mulig. Det er de juridiske hindringene som vanskeliggjør eller umuliggjør etterforskningen. Det skal være et mål å kunne beslaglegge uforklarlige formuer.

Så får vi håpe at verdenssamfunnet har gjort fremskritt nok til å anerkjenne Immanuel Kants teorier om sosiale og politiske vilkår for fred, utviklet i «Zum ewigen Frieden» i 1795. Kant har den oppfatning at visse samfunnsmessige forhold – utbredelsen av demokrati, frihandel og mellomstatlig samarbeid – vil kunne føre til at kriger mellom stater blir sjeldne og etter hvert opphører helt. I 1999 mente John R. Oneal og Bruce Russett (*World Politics*, 1999) å kunne påvise teoriens riktighet, nemlig en langvarig og sterk statistisk positiv korrelasjon mellom fravær av krig og de betingelser Kant hadde definert 204 år før.

TIDLIGERE KRISTOFER LEHMKUHL FORELESNINGER:

- 1958 *Sjur Lindebrække*: Kapitalbehov, kredittrestriksjoner og forretningsbankenes utlånspolitikk med forord av rektor, professor Rolf Waaler og en biografi over Kristofer Lehmkuhl av prof. dr. Anton Mohr.
- 1959 *O.T. Jarlsby*: Perspektiver og problemer i papirindustrien.
- 1960 *Frithjof Bettum*: Hvalfangstens utvikling og dens hovedproblem i dag.
- 1961 *Fredrik Vogt*: Vannkraftens plass i vår økonomi.
- 1962 *Harald Throne-Holst*: Aktuelle problemer i forbindelse med omsetning av næringsmidler.
- 1963 *S. Walter Rostoft*: Samarbeidet mellom staten og næringslivet.
- 1964 *E. Wærenskjold*: Noen tanker om administrativ ledelse i dag og i morgen.
- 1965 *Erling D. Næss*: Tankfartens problemer og utsikter.
- 1966 *Aage W. Owe*: En industribedrift blir til. Erfaringer fra oppbyggingen av A/S Årdal og Sunndal Verk.
- 1967 *Rolf Østbye*: Strukturproblemer og industriforpliktelser.
- 1968 *O.R. Norland*: Bankenes rolle i det internasjonale penge- og kapitalmarked.
- 1969 *Arne Skaug*: Noen refleksjoner om norsk utenriksrepresentasjons arbeide i utlandet for norsk næringsliv.
- 1970 *Nils Astrup*: Noen tanker om utviklingen i Norsk skipsfart og Norsk industri i 1970-årene.
- 1971 *Hilmar Reksten*: Noen ideer om konkurransevilje og risikomomenter under strukturendringene i norsk tankskipsfart.
- 1972 *Knut Getz Wold*: Norges Banks samarbeid med statsmaktene, bankene og utlandet.
- 1973 *Onar Onarheim*: Tanker omkring norsk verkstedsindustri. Perspektiver og forutsetninger for utvikling.
- 1974 *Knut Hagrup*: SAS og den internasjonale luftfart.
- 1975 *Kjell B. Langballe*: Kværnerkonsernet – oppbygging og egenart.
- 1976 *Oscar Strugstad*: Noen tanker om det private næringslivs rolle i overføringen av teknologi til utviklingslandene.
- 1977 *Johs. Mageli*: A/S Moelven Brug – Karakteristika og synspunkter.
- 1978 *Johan Melander*: Oversikt over Den norske Creditbank's organisasjon og virksomhet.
- 1979 *Finn Lied*: Statlig forretningsdrift.
- 1980 *Egil Abrahamsen*: Kreativitet, innovasjon og konkurransevne.
- 1981 *Toralv Maurstad*: Tanker om norsk teater og scenekunst.

- 1982 *Tor Halvorsen*: Inntektspolitikken sett med Landsorganisasjonens øyne.
- 1983 *Gerhard Heiberg og Jan Tore Odegard*: Internasjonalisering av norsk industri.
- 1984 *Aase Gudding Gresvig*: Kvinner og lederrollen.
- 1985 *Ragnar Halvorsen*: Lønnsomhetskrav – strategi for lønnsom vekst sett fra Dyno Industrier A.S's side.
- 1986 *Olav Thon*: Det personlige initiativ – status og muligheter i samfunnet i dag.
- 1987 *Egil Bakke*: Norsk konkurransepolitikk – i dag og i fremtiden.
- 1988 *Sjur Svabo*: Verdiskaping gjennom høyteknologisk nyetablering.
- 1989 *Trygve Hegnar*: Cruiseindustrien og Kloster Cruise.
- 1990 *Einar Førde*: NRK mellom marked og monopol.
- 1991 *Erik G. Braathen*: Norge sett fra luften. – Flytransport i en brytningstid.
- 1992 *Dag Børge Akerø*: Hva er TV 2, og hva bør vi bruke det til?
- 1993 *Svein Aaser*: Verdiskaping, sysselsetting og velferd. – Hvem tar ansvaret for fremtiden?
- 1994 *Fred. Olsen*: Hjernerevolusjonen og Norge.
- 1995 *Tormod Hermansen*: Fra enerett til mangfold – telemonopolene møter markedet.
- 1996 *Jannik Lindbæk*: Vekst og fattigdomsbekjempelse i utviklingslandene: IFC som instrument til varig selvhjelp.
- 1997 *Egil Myklebust*: Global organisasjonsutvikling med norsk utgangspunkt ... krevende balansegang.
- 1998 *Kristin Clemet*: Globaliseringen: Mulighet eller problem? Hvordan kan Norge møte globaliseringsutfordringene?
- 1999 *Kåre Valebrokk*: www.bufast.no – Er det mulig å globalisere Per Bufast?
- 2000 *Jens P. Heyerdahl d.y.*: Holdninger og bedriftskultur som konkurransefortrinn.
- 2001 *Gerd-Liv Valla*: Fagbevegelsen i et nytt århundre.
- 2002 *Olav Fjell*: Bærekraftig olje- og gassutvikling – selvmotsigelse eller realistisk ambisjon?
- 2003 *Knut Vollebæk*: «Norge er et lite land i verden - om Norges-bildet»

Satt med 9 pkt. Helvetica
Trykt på Kremfarget offset
Omslaget 190 g grå